

КАЛІНІЧЕНКО О. Ф.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри права
(Київський кооперативний інститут
бізнесу і права)

УДК 342

РОЗБУДОВА ПРАВА: МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОЦЕСИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА

У статті розкрито питання сутності здійснення модернізації системи освіти в Україні. Досліджуються проблеми, пов'язані з використанням методів у конституційному праві. Основну увагу приділено розширеній характеристиці методів, що використовуються в конституційному праві. Здійснено теоретичне обґрунтування та показано практичне втілення вже сформованої системи методів конституційного права. Акцентовано увагу на особливостях змісту Законопроекту «Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії». Значна увага приділяється методологічним процесам у праві, що є надзвичайно складними, мають комплексний характер і порушують низку ключових питань розбудови права.

Ключові слова: модернізація, правничі професії, компетентний підхід, методологічна компетенція, зростання держави, методологічна база, система методів.

В работе раскрыты вопросы сущности осуществления модернизации системы образования в Украине. Исследуются вопросы, связанные с использованием методов в конституционном праве. Основное внимание уделено расширенной характеристике методов, которые используются в конституционном праве. Осуществлено теоретическое обоснование и показано практическое применение уже сформированной системы методов конституционного права. Акцентировано внимание на особенностях содержания Законопроекта «О юридическом (правовом) образовании и общем доступе к правовым профессиям». Значительное внимание уделено методологическим процессам в праве, которые являются сложными, имеют комплексный характер и поднимают ряд ключевых вопросов усовершенствования права.

Ключевые слова: модернизация, правовые профессии, компетентный подход, методологическая компетенция, могущество государства, методологическая база, система методов.

The paper discusses the essence of the modernization of the education system in Ukraine. The questions related to the use of methods in constitutional law are explored. The main attention is paid to the expanded characterization of the methods used in constitutional law. The theoretical substantiation and the practical embodiment of the already existing system of constitutional law methods are shown. The attention is paid to the peculiarities of the content of the draft law "On legal (legal) education and universal access to lawprofession". Considerable attention is paid to methodological processes in the law, which are extremely complex, of a complex nature and violate a number of key issues of law-making.

Key words: modernization, legal professions, competent approach, methodological competence, state power, methodological base, system of methods.

Вступ. Під час наукового дослідження важливо все. Концентруючи увагу на основних або ключових питаннях теми, не можна не зважати на побічні факти, які на перший погляд здаються малозначущими. Проте саме такі факти можуть приховувати в собі початок важливих відкриттів.

Для дослідника недостатньо встановити новий факт, важливо дати йому пояснення з позицій сучасної науки, розкрити його загальнопізнавальне, теоретичне або практичне значення.

Розбудова права під час модернізації й розвитку освіти повинна набути випереджального безперервного характеру, гнучко реагувати на всі процеси, що відбуваються в Україні та світі. Підвищення якісного рівня освіти має бути спрямовано на забезпечення економічного зростання держави й розв'язання соціальних проблем суспільства, подальше навчання та розвиток особистості. У цьому сенсі методологія науки конституційного права є вченням про методи, їх систему і принципи, а також порядок їх застосування під час дослідження явищ конституційно-правового буття, які становлять предмет відповідної юридичної науки. Це вчення, у свою чергу, залишається одним із пріоритетних напрямів конституційно-правових досліджень, умовою забезпечення сталого демократичного розвитку суспільства. Вивчення питань методології в конституційному праві займалися такі науковці, як В. Сіденко, Р. Лукіч, Д. Керімов, Б. Кінаш, С. Гусарев, А. Олійник, О. Слюсаренко, Е. Темнов, І. Кондратьєв, О. Копиленко, В. Кафарський [1, с. 72–75].

Постановка завдання. Зусилля органів управління освітою, науково-методичних служб за підтримки всього суспільства та держави повинні бути зосереджені на реалізації стратегічних напрямів розвитку освіти, подоланні наявних проблем, виконанні перспективних завдань, серед яких:

- оновлення цілей і змісту освіти на основі компетентнісного підходу та особистісної орієнтації, урахування світового досвіду і принципів сталого розвитку;

- забезпечення економічних і соціальних гарантій для реалізації конституційного права на освіту кожного громадянина України незалежно від місця проживання й форм здобуття освіти [2].

У свою чергу, автори Законопроекту «Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії» стверджують, що мета Законопроекту проста: щоб справді реформувати судову систему, прокуратуру й адвокатуру (правничі професії), необхідно підвищити якість правничої освіти. Як відомо, закон не має зворотної дії в часі, тому всі, хто отримали юридичну освіту, залишаються особами з юридичною освітою. Закон жодним чином не вплине на тих, хто має юридичну освіту, але не має наміру ставати суддею, адвокатом, прокурором чи нотаріусом. Закон також не зачіпає статусу нинішніх суддів, адвокатів, прокурорів чи нотаріусів, а стосується лише тих, хто в майбутньому планує стати суддею, адвокатом, прокурором чи нотаріусом, проект передбачає перехідні положення [3].

Результати дослідження. Навчання у вищій школі – багатогранний процес, який складається з низки взаємопов'язаних елементів. Серед них – методологія пізнання в праві.

Як зауважує В. Погорілко, формування сучасної наукової методології, наприклад, у конституційному праві України відбувається так: по-перше, шляхом трансформації вже апробованих методів науки радянського державного права; по-друге, через запозичення наукової методології, яка не визнавалася в науці радянського державного права, але практикувалася в зарубіжній науці конституційного права; по-третє, шляхом залучення до методологічного апарату науки конституційного права методів, що використовуються в інших науках – соціології, політології, психології, статистиці, кібернетиці, теорії управління, синергетиці тощо [4, с. 184].

М. Цвік наголошує, що нині суттєве значення мають і методологічні принципи права, які пронизують усю правову матерію і є орієнтиром для прогресивного спрямування законотворчості, правозастосування, подолання прогалин у праві, правовиховної роботи тощо [4, с. 34].

Методологія – це складний багатоступеневий процес пізнання, а відтак у цьому сенсі варто послуговуватись формулюванням «методологічні принципи науки». Адже саме наука є особливою формою людської діяльності, що склалася історично й має своїм результатом цілеспрямовано відібрані факти, гіпотези, теорії, закони та методи дослідження [5, с. 5].

Отже, метод дослідження проблем – це насамперед система заснованих на світоглядно-філософських принципах пізнання відповідного предмета наукових досліджень, правил, прийомів і способів, які дають змогу виявити юридичні особливості, а також змодельовати перспективи її розвитку на майбутнє. На відміну від принципів, які формують світоглядний рівень методології дослідження проблем, методи утворюють її методичне, певною мірою «технологічне» підґрунтя.

Методологія науки (methodos – спосіб, метод, logos – наука, знання) можна охарактеризувати як систему знань про принципи і прийоми, операції й форми побудови і сприйняття наукового знання. Тому методологічна концепція праворозуміння, на думку І. Кондратьєва, у предметно і змістовно розгорнутому вигляді охоплює весь світ права, все правове поле в його істотній єдності, в усіх його визначеннях і реальних проявах [5, с. 37].

В. Казімірчук під методологією розуміє сукупність визначених теоретичних принципів, логічних прийомів і конкретних засобів дослідження предмета науки [6, с. 44].

О. Копиленко визначає методологію теорії держави і права як складне утворення, дослідницький інструментарій усієї юридичної науки, передумови та принципи організації теоретико-пізнавальної й практично-перетворювальної діяльності [7, с. 36].

Отже, на підставі наведеного можна стверджувати, що методологія юридичної науки включає в себе такі ознаки: а) сукупність принципів, засобів, прийомів і способів вивчення предмета дослідження; б) складне юридичне утворення; в) дослідницький інструментарій; г) система різних методологічних рівнів і методів пізнання предмета дослідження та його вивчення; д) наука про методи тощо.

Як відмічають С. Гусарев, А. Олійник, О. Слюсаренко, методологія теорії держави і права включає в себе три рівні: філософський, загальнонауковий, спеціально-науковий. Кожен із названих рівнів містить відповідну групу методів [8, с. 21–23].

О. Копиленко залежно від сфери поширення й охоплення досліджуваних явищ, їх характеру і специфіки всі методи поділяє на: а) загальнонаукові чи діалектико-матеріалістичні; б) загальні; в) спеціальні (приватно-наукові). До загальнонаукових методів він зараховує діалектичний метод і виділяє закони й категорії матеріалістичної діалектики, а саме: а) загальні категорії, що характеризують розвиток природи та суспільства: зміст, форму, сутність, явище, причину, наслідки; б) категорії, що відображають специфічні зв'язки в процесі пізнання: матерія та свідомість, емпіричне й теоретичне, абстрактне та конкретне, історичне й логічне тощо. Він виділяє такі методи теорії держави і права: а) загальнонаукові (формально-логічний, соціологічний, системний, структурно-функціональний, конкретно-історичний, статистичний тощо); б) загальні логічні методи теоретичного аналізу (аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, абстрагування, аналогію, моделювання); в) приватно-наукові методи (порівняльного правознавства, техніко-юридичного аналізу, конкретизації, тлумачення тощо) [7, с. 50–56].

Спеціальний науковий рівень методології – це система методів, які використовуються в юриспруденції й забезпечують можливості пізнання та здобуття істинних знань.

Систему методів дослідження названого вище конституційного права України становлять такі принципи, засоби, способи і прийоми: 1) філософсько-світоглядні (закони: заперечення, боротьби протилежностей, накопичення кількості й перехід у нову якість і категорії: зміст, форму, сутність, явище, причину, емпіричне й теоретичне, абстрактне та конкретне, історичне та логічне тощо); 2) загальнонаукові (конкретно-соціологічний, структурний, функціональний, формально-логічні – «методи, методи аналізу, синтезу, узагальнення, порівняння, абстрагування, аналогії, моделювання, метод сходження від абстрактного до конкретного тощо); 3) спеціальні (порівняльного правознавства, техніко-юридичного аналізу, конкретизації, тлумачення тощо). Як самостійну групу або з філософськими категоріями можна розглядати систему дослідницьких (теоретичних і емпіричних) методів.

Отже, дослідники, застосовуючи синтетичні методи в процесі наукового пошуку, збагачують науковий інструментарій, тим самим формуючи міждисциплінарні підходи до вивчення об'єкта і предмета, що створює свою унікальну методологію.

А тому необхідне поєднання та комплексне використання різних методів наукового пізнання й передусім таких:

1) змістових методів, що припускають більш-менш безпосереднє звернення до фактів, даних спостереження, досвіду та виведення з них шляхом абстракції, аналізу й синтезу теоретичних ув'язнень (спостереження, порівняння, експеримент, інтерв'ювання та анкетування, дослідження документів тощо);

2) формалізованих методів, підпорядкованих завданням абстрагування, логічного виведення й визначення нових понять із уже сформульованих (моделювання, оперативно-економічний аналіз, побудова структурних схем тощо);

3) методів теоретичного аналізу та синтезу, що характеризуються теоретичним розглядом предмета, завдань дослідження, визначення логіки й вірогідних результатів дослідження.

Відтак сучасна юридична наука в нових методологічних умовах, побудованих на принципах об'єктивізму, відходу від догматизму та нормативно-методологічних кліше, повинна формувати методологічний інструментарій сучасної освіти.

У цьому контексті методологічну базу права повинні становити як загальнонаукові, так і спеціальні юридичні методи, а також методи суміжних наук – методи аналізу й синтезу.

Висновки. Отже, методологія в праві є надзвичайно складною, має комплексний характер і порушує низку ключових питань, тому для вирішення проблемних питань доцільно застосовувати міждисциплінарні, комплексні, системні методи. Вагоме значення має теоретичне вивчення не лише об'єкта дослідження, а й становлення та розвитку знань про нього.

Законопроект «Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії» передбачає опанування студентами:

1) знання основ теорії та філософії права, структури і стандартів правничої професії та її ролі в суспільстві;

2) знання міжнародних стандартів прав людини (зокрема Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод і практики Європейського суду з прав людини);

3) знання основ міжнародного публічного права;

4) знання основ права Ради Європи та права ЄС;

5) знання засад, принципів та інститутів конституційного права, адміністративного права, адміністративного процесуального права, цивільного права й цивільного процесуального права, кримінального права та кримінального процесуального права;

6) навички збирання інформації, аналізу юридичної проблеми, побудови юридичної аргументації;

7) навички складання проектів юридичних документів;

8) навички консультування з юридичних питань.

Відтак важливо раціональніше спрямовувати зусилля на оновлення навчальних програм в українських ВНЗ, дати їм можливість самостійно визначати напрями роботи зі студентами, не обмежувати ринок і не дискримінувати ВНЗ та фахівців за абстрактними критеріями.

Список використаних джерел:

1. Калініченко О.Ф. Юридична освіта і методологічні процеси в правовій науці. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Розвиток сучасних міжнародних відносин: фінансово-економічні та соціальні чинники» / Одес. нац. ун-т ім. Мечникова, м. Одеса, 23–24 вересня 2016 р. Одеса, 2016. С. 72–75.

2. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки. Розділ І. Підр. 1.2. Київ, 2012. 8 с.

3. Про юридичну (правничу) освіту і загальний доступ до правничої професії: Проект Закону України від 28.09.2017 реєстр. № 7147.

4. Кравченко В.В. Конституційне право України: навч. посіб. Київ: Атіка, 2000. 320 с.
5. Колодій А.М., Олійниє А.Ю. Права людини і громадянина в Україні: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2003. 336 с.
6. Казімірчук В.П. Право і методи його вивчення. Москва: Юрид. літ., 1965; Кампо В.М. Місцеве самоврядування в Україні. Київ, 1997.
7. Філософія права: навч. посіб. / О.О. Бандура, С.А. Бублик, М.Л. Заічковський та ін.; за заг. ред. М.В. Костицького, Б.Ф. Чміля. Київ: Юрінком Інтер, 2000. 336 с.
8. Теорія права і держави: навч. посіб. / С.Д. Гусарєв, А.Ю. Олійник, О.Л. Слюсаренко. Київ: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 270 с.

